

SAN 17.nan - SETANBURUKALO - SAN1989

N° 212 - A SONGO : DOROME 10

kibaru

a bè bò kalo o kalo "AMAP" ka yamaruya kònò

DANMA NIMORO

Mali

tògòla "NDAYA" sigira
sen kan

Muu Mariyamu TARAWELE

Jiri de ye nèema ye

1960 - 1989

yèrèta:

22 sètanburu
Mali ye
san 29 sòrò

1989
BALIKUKALAN
donba

Sètanburu tile 8 don : kalanbaliya kèlèdon

Peresidan Musa TARAWELE kèra sababu ye k'an ka kanw kalanni sabati dugubaw kònò

Sètanburukalo tile 3 fo a tile 8 san 1965, Teran, Iran jamana kònò, kalanbaliya kèlèli miiriya bangera.

K'a ta o waati ma fo bi, waleya caman sabatira Mali kònò.

Balikukan jiidira kosèbè an ka dugu misènw kònò. A kèra sababu ye dugumògòw sera ka ko caman nyènabò u yèrè ye : sannifeere, koperatifuw, faramsiwi, o n'a nyögònna wèrèw...

O de kòsòn, Peresidan Musa Tarawele ka taama senfè an ka erezònw kònò, a ye jateminè kè k'an ka kanw kalanni bè se ka kè sababu ye ka jamana sòrò yiriwa. O de hukumu kònò, a seginen Bamakò, a y'a nyini Balikukan Baarada fè, o ka fèerèw tigè k'a ka baarakènyögònw bée kalan an ka kanw na : Bamanankan, Fulakan...

O de kamá, jamana Fangabulon baarakèlaw fòlò de ye kalan daminè.

Peresidan k'o misali in kèra sababu ye, baarada caman y'a nyini k'u ka baarakèlaw kalan.

K'a ta Zanwiyekalo fo Feburuyekalo tèmènen san 1988, baarada minnu baarakèlaw ye kalan kè olu filè nin ye :

- Faso togòlaso baarakèlaw.
- Jamana marako nyènabò baaradá baarakèlaw.
- Jamana dunanbisimila baarada.

Feburuyekalo tile 9 fo Marisikalo tile 19 -1988

- Jamana Peresidan dèmèjèkulu mògòw.

- Mèkalo tile 9 fo a tile 28-1988

- Mali denmisènw kafolitòn nyèmògòw

- Faso jamana lakanani minisiriso baarakèlaw

Awirilikalo tile 18 fo Mèkalo tile 19-1988

- Dugumakèlèfanga jalatigibaw

Marisikalo tile 21 fo Awirilikalo tile 7-1988.

- Denmisènniñw ka sòròdasiyakalan baarada mògòw.

Marisikalo tile 5 fo a tile 28-1988

- Mali kélèfanga minènw nyènabò baarada mògòw

Marisikalo tile 9 fo a tile 24-1988

- Kélèfanga Zeni jalatigibaw.

Zuwènkalo tile 13 fo a tile 23-1988

- Faso jamana Sandaramaw jalatigibaw

Zuluyekalo tile 14 fo Utikalo tile 3-1988

- Faso jamana Polisi jalatigibaw.

Zuluyekalo tile 12 fo Utikalo tile 6-1988

- Sannakèlèfanga jalatigibaw

Walasa k'an ka kanw kalanni jènsèn baarada bolofaraw bée kònò, Balikuka-

Ian Baarada ye karamògòkalan labèn yòrò caman na :

Mali kèlèfanga mògòw, polisiw, sandaramaw.

- Dugumakèlèfanga karamògòw ani sannakèlèfanga karamògòw.

- Kélèfanga Zeni jalatigi karamògòw, polisi karamògòw.

- Faso jamana kalankow nyènabò minisiriso mògòw Awirilikalo tile 18 fo Utikalo tile 11-1988.

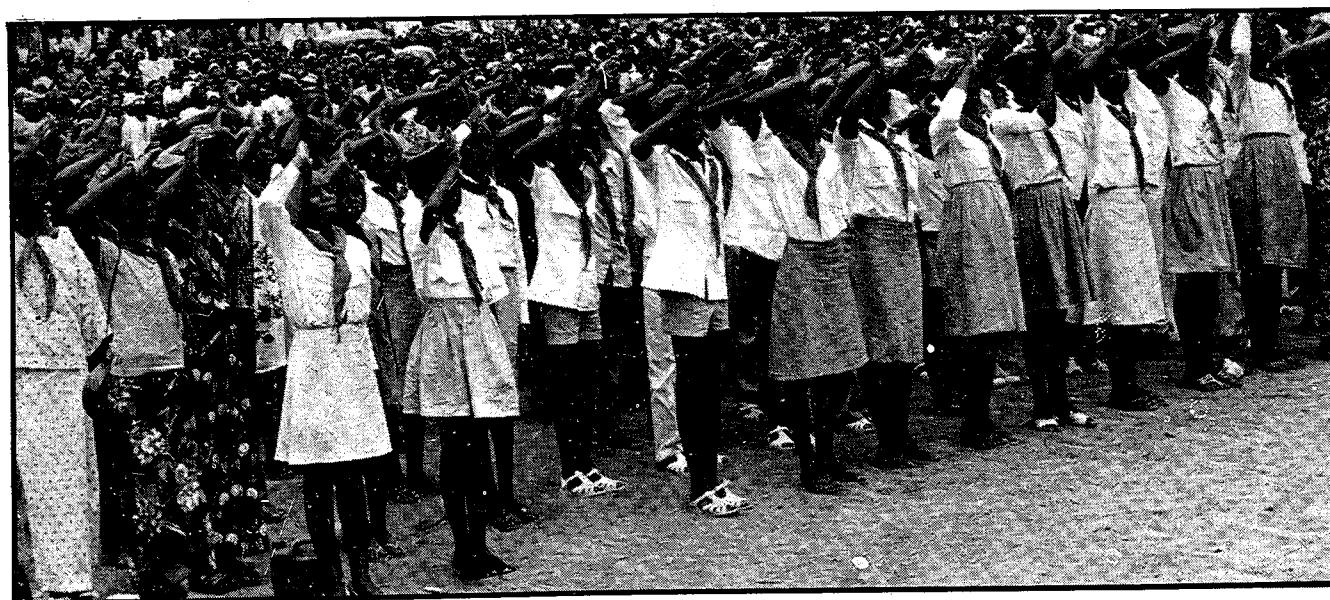
Nin baaradaw kalansow bée kòlòsili yamaruya dira Balikukan Baarada ma walasa ka karamògòw dèmè u ka baaraw la.

Kalan ninnu nyögònna kèra fana an ka Erezònw kònò ani Operasiyonw bée kònò.

San 1989 Zanwiyekalo tile 25 fo Feburuyekalo laban na, Maliforoba Tònba «UDPM» nyèmògòbulon «BEC» mògòw ye kalo kelen kalan kè an wolokanw na. Olu bannen kò, Mali Depitew fana y'u ka kalan kè.

Nin bée b'a jira k'an wolokanw bée se k'an ka sòròw yiriwa janko bée ka k'i kunko ye.

Ibarahima KANTE
Balikukan Baarada
Bamakò (Mali)

Mali tògòla "NDAYA" sigira sen kan

San 1989, utikalo tile 25 n'a tile 26, lajè dò nyémögoya tun bë Mali fangasokun-tigi Furumuso, Mariyamu TARAWELE bolo, min tun nyèsinnen don jèkulù dò sigili ma Mali kònò, n'o ye «NDaya» Mali ye, min ka baaraw bëna nyèsin denmisèn falatòw ni yatimèw lafasali ma, k'u dèmè, u ka dinyèlatigè nògøyali baaraw la.

Hakililajigin siratigè la, «NDaya» sigili sen kan, Afiriki kònò, o nkaniya bòra Kòdiwari jamanakuntigi furumuso Madamu Tèrèzi Fofoyi BUWANYI de la, walasa ka dèmè lase funankèninw ma, se tè minnu ye.

O siratigè la, «NDaya» Mali min denbanyumanya kalifara Peresidan Musa

TARAWELE furumuso la, a k'a bën'a seko damajira kè, wariko ni hadamadenya sira wèréw kan, ka denmisèn w ka gèlèyaw latèmè cogo nyuman dajira, bée la, walasa bée k'i jeniyòrò fin, an ka jamanaw sémèjiriw jigituguli walew la

«NDaya» Mali ye bïro min sigi sen kan, o nyémogo fòlo ye

—Madamu Mariyamu TARAWELE ye, n'o ye Maliton in denbanyuman ye.

—Peresidan Mmu Basitidi OROZI MOLINIYE

—Peresidan dankan: dògòtòrò Madani TURE

—Sekeretèri Zeneral: Alayi SISE

—Warimarala: Denisi TARAWELE

—Kolabènna fòlò: Madamu Ayisata JARA

—Kolabènna filan: Mmu Tarawele Nènè Ededini SISOKO

—Tòn kòkankow nyènabòbaga: Mmu NJayi Mariyamu KULIBALI

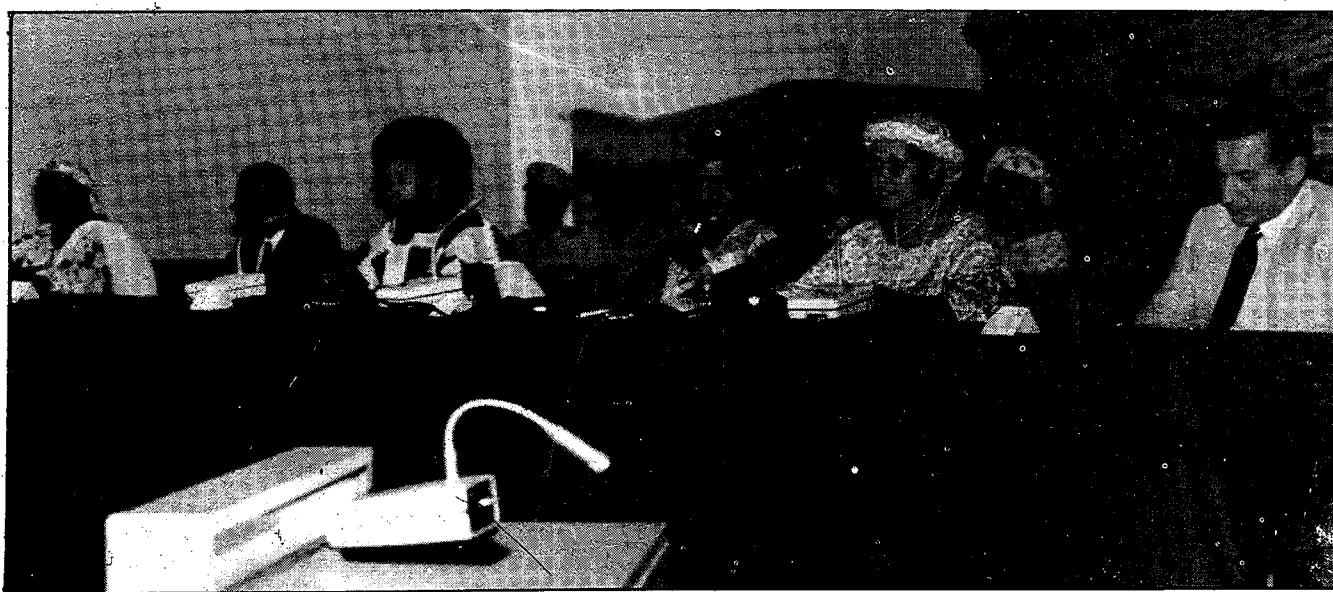
—Tòn kow jatebòbaga fòlò: Mmu Sumare Nyanya SISE

—Tòn kow jatebòbaga filanan: Ama-du URUWANBA.

«NDaya» Mali Peresidanti, Mmu Basitidi OROZI MOLINIYE ka fòli la; yirivali bë daminè ni den de ye, bawo hadamadenya daminè ye denya ye.

A ka jèmukan kònò, a ye foli bila Madamu Mariyamu TARAWELE ma, a ka denbatigiyabaara la, ka jamanadénw bëe tin don a la, sanko se tè minnu ye.

A ko ni Ala sònna, «NDaya» Mali bëna tugu Peresidan Musa TARAWELE Furumuso kò, a ka këwale nyumanw nòbòli la, denmisèn w ladonni sira kan, k'u tangga kòngò ni minnògò ni banajuguw ma.

1960

Sètanburukalo tile 22 don

*danbe
sinsinni*

«Faso kelen, Kuntilenna kelen, Nkaniya kelen». Ninnu ye taasiraw ye, an ka jamana n'a denw bée taamara minnu kan, an ka yèrèmahòrónya san 29 waati kònò.

Nyinan, Mali ka yèrèmahòrónya seli kèra

Malidenw bée fè, ni gintanba ye. O ye fèn ye, min ka kan, ka da kokèlenw ani kokètaw kan.

An ka jamana, n'o ye Mali ye, nyinan y'a san 29 ye. Tinyè don, o ye ko daminè dòròn de ye, jamana mumè sihakèko la.

Nka, n'an ye kòlòsili ani hakilijakabò kè, kelenw ani kétaw kan, an bée se, k'a fò, ko Mali ka ko daminè wulila ni barikaba ye.

An ka jamana kér'a yèrèma hòròn ye, san 1960, sètanburukalo tile 22 don.

Malidenw b'a dòn, ko ko bée

*ja n'a masibaw
kèlèli*

n'a daminè gèlèyaw don; ko ko bée bée ban, fo fasoko.

Oy'a jira Malidenw na, ko bée k'i jòyòrò fa, faso jòli la. O la, julaw; izinitigiw; bagangènnaw; mònnikèlaw; sènèkèlaw; forobabaarakèlaw ni bololabaarakèlaw; bée wulila; ka danbe sinsin wale kè.

An ka jamanaden bée kfafura tugun i ko cè kelen ani muso kelen, k'u cèsiri, ka jamana jugu kuraw kèleli daminè, minnu tògò ko:

Ja, fugariya, sariyatinyè, fasodenjuguya, yèrésagokè ani yèrèlabila.

Jamana wolodenw bée wasara san 1979 kònò, min kèra kelenya tònba «UDPM» bangesan ye.

A sabatira, Maliden kelen ke-

*tasumadon
dabilali*

len bée dusukun na, ko «mògò si wèrè tè na, an ka jamana jò an yèrèw nò na».

O la, jamanadenw y'u kali, k'an ka yèrèmahòrónya bée sinsin ka t'a fè de; ko birikiden kelen tè bin ka b'a kogo jòlen na.

Onana ni fèn min ye, o kèra bée wasa donni ye, an yèrèw ka fèn dilannenw na.

Sisan, Maliden yèrèwolo bée ka Mali fèndilannenw fisaya ni yòrò wèrè fènw ye.

O kunnawolo kènè in kan, danbe wèrè nana di Malidenw ma, san 1988 kònò. O ye mun ye ?

1989

Mali jamana ye san 29 sòrò

jirituru sèbekèli

O ye Afiriki kelenya tònba «OUA» nyémögòya sabatili ye, an ka jamana kuntigi, zenerali Musa TARAWELE fè, kalo 14 kònò. Okuntaala janya nyògòn tun ma sòrò fòlò, tòn in kuntigi si fè.

An ka jamana kuntigi dun ye bèn ni kelenya sinsin Afiriki jamanaw ni nyògòn cè; ka jòyòrò di Afiriki ma, dinyè kònò.

Jamana yèrè kònò, nyètaasira kuraw dantigèra minnu sabatilan ye jirituru ni balikukalan ye. Munna jòyòròba dira o fènw ma ?

Okòrò bè kènè kan : jiri de ye sanji sababu ye; jiri de ye nèe-

ma ye; jiri de ye hadamadenya sabatilan ye. Balikukalan, o de y'an ka dugutònw jujòn ye.

Jamana o jamama, n'o b'a fè, ka taa nyè, diyagoya la, o ka kan, ka fèn kofòlen ninnu waleyali sabati.

An bè waati min na sisan, k'a ta, an ka jamana dugu misènninw na, f'a dugubaw la, jirituru ani balikukalan bè sen kan ni barika ye.

Malidenw bèe lajèlen sigilen bè ni Pariti «UDPM» min ka bilasirali ladilikanw ye, o y'a nyini, tòndenw fè, ko jiriturulenw ka matarafa ni timinan-diya ye.

Tinyè don, wasa bè jirituru la. Nka, daamu b'a wulili de la, i n'a f'a baloli, a turukun y'o min ye. Ni jiri turulen ma wuli, baara kèra gansan ye.

balikukalan jènsènni

An bè waati gèlèn min na sisan, n'o ye ja waati ye, a n'a masibaw, tasumadon kèlèli ka kan, ka kè wajibi ye, fasoden nyuman bèe lajèlen ma.

Yèrèta kòrò de ye yèrèlabèn. Ni jamana kònòmögòw ma nyémögòw ani mögò faamuya-lenw ka bilasirali kumaw labato, yiriwalikow ni nyètaakow la, bònögòla bè se ka gèlèya.

Sòrò tè kè baara kò. Baara tè kè cèsiri kò. Cèsiri tè kè dusu kò. Hadamaden dun ye dusu de ye. Ni dusu tè mögò min kònò, i t'a nyè, i yèrè ye, sanko mögò wèrè, kuma dun tè faso ma.

Wale dantigèlenw na, nyémögòw ta ye sira jirali de ye jama la, dugumisènwan i dugubaw kònò. Nka, wale latèmèbaga jònjòn de ye jama ye, cè fara muso kan, denmisèn fara mögòkòròba kan, faso kònò a n'a kòkan.

wasa donni
Mali fèndilannenw na

mògò ni dusu

Mògò cènyi kasitò bè n dusu kasi
 Mògò cèjugu kasitò bè n dusu kasi
 Ni n ko mògò cènyi kasitò bè n dusu kasi
 O nyèdanin cènyi jima yeli de bè n dimi
 Ni n ko mògò cèjugu kasitò bè n dusi kasi
 O nyèdanin cèjugu jima b'o tò cèjuguya,
 K'o sawura tinyè, b'o kè kòmò ye;
 O yeli man di n ye.
 Mògò cènyi yèlètò bè n nisòndiya
 Mògò cèjugu yèlètò bè nisòndiya
 Ni n ko mògò cènyi yèlètò bè n nisòndiya
 O nyèda lasahalen ye nyuman ye.
 Nyuman min bè nyuman wèrè kan
 O de yeli ka di; o de yeli ye hèrè ye.
 O de yeli bè mògò diya.
 Ni n ko mògò cèjugu yèlètò bè n nisòndiya
 O nyèda lasahalen b'i ko misi bè yelèla la.
 O dun ye tulonkè fèn ye
 O nyögòn tiyatiri tè.
 Ne poyibòmasa bè n ka fota fo
 Hadamaden hakilimaw de ye.
 Minnu bè ko dòn, ka ko koro don
 Minnu tè dènyè minè sanu ye
 Minnu nisòndiya kojugu, ji min te.
 U t'a fò, habada, ko ji ka di!
 Nka, ne ni kow sanfèlayebagaw
 Tè sira kelen na...
 Barisa, ólu bolo, fèn jè bée ye here ye!
 Malidenw, aw minnu labènnen don

Ni nisòndiya ye, an ka yèrèta san 29nan
 Seli fè, an ka paritiba in ka sira kan
 N'o ye «UDPM» ye, jama jè «UDPM»
 Ne b'aw waati fo, ni nin de ye:
 Mògò cènyi, o ye dusu nyuman de ye,
 N'a bè sira nyuman kan
 A b'a tigi nafa ni baara nyuman ye
 A bè bée fana nafa, o cogo la.
 O tè nisòndiyako ye wa?
 N'a dun bè sira jugu kan dun?
 A b'a tigi laadi, k'a bali, k'a salaya,
 O tè nisòngoyako dan ye wa?
 Mògò cèjugu, o ye dusukun jugu de ye.
 N'a bè sirajugu kan,
 A b'a tigi feefe
 K'a bò bunahadamenya la,
 K'a fili, a yèrè m'a, fo k'a kè fatò ye:
 A t'a nyè, a yèrè ye, sanko mògò wèrè.
 O ye nisòngoyako dan ye dèrè...
 Ne hakili la, Mali fašodenw
 Ye dusu nyumantigw ye.
 Dusu jugutigi tè se
 Ka sòrò u la, abada!
 O de kòsòn, ne b'an bée bilasira
 An ka kunnawoló seli in kòrò kòsòn

Tumani Yalamu SIDIBE
 «JEKABAARA» sèbènba BP: 24
 Bamakò (Mali).

Sètanburu tile 8 don : kakanbaliya kèledon

Fasokanw kalanni an ka lakòlisow kònò

Fasokanw kalanni n'u sèbènni sòròla mun fè?

Walasa an ka jaabi di nin kan, fo an k'an kòfilè an ka jamana fémèsiraw la.

An ka jamana in tè bi jamana ye. A tògo n'a dawula n'a danbe dònennen bè ka kòrò. Hadamadenw sigira a dugukolo kan, k'u ka hadamadenyasiraw labèn, ka ci kè, ka baganmara kè, ka mònni kè, ka jago kè, ka kalan kè... o dòn ni bi cè, san caman tèmènna (a ka ca ni san 800 ye).

Hadamadenyasiraw bè labèn cogodi ? O minèn fòlò ye kan ye. N'an tè nyögòn ka kan mèn, an tè se ka masala, ka nyögòn faamu, ka hadamadenyasirawlabèn. Tinyèdon, kanw tun ma sèbèn, nka o m'u bali u k'u ka baara kè : hadamadenw ka se ka nyögòn kumanyögònny, ka baaraw kè, ka sariyaw sigi, ka dò fara sekow kan, ka dò fara dòntaw kan, ka furuw siri, ka diinèw sabati, ka duguw sigi, ka balo, ka lafiya. Ni kan tè, hadamadenya tè se ka bange, a tè se ka kòròta!

Tubabuw nana an ka dugukolo kan fènyini na. Unimugu ni kisè donna an kan, k'an kèle. Amògòfaga bonyana, a tinyèni sera hakè la, da tè

se ka hakè min fò. Tubabuw ye se sòrò : u y'an kòngo, k'an minnògo, k'an malo, k'an kè bagan ye, k'an feere, k'an tònòbò, k'an tulubò, k'an kè jòn ye.

Nka, o si m'u bo. U ko : «n'an ma nin bagan ninnu hakili sonya, u na muruti don dò». N'i ko : i bè mögò kè baba-badajon ye, i b'a hakili sonya, ka se hakè la min, b'a to a bè ban a yèrè la, k'a yèrè jate kofèmögò ye. O feere jugutèmè sira dò yekanye. Tubabuw y'o faamu tuma min, u ko diyagoya, faransikan bè kalan, k'a fò. Ni min m'a kalan k'a fò, o tè mögò nyènama ye. Fasokanw donna bògò la, k'u kè nyiginfèn ye, i ko an yèrè ye nyiginfèn ye cogo min tubabuw bolo.

An ka jamana y'a ka yèrèmahòrónya sòrò Sètanburukalo tile 22, san 1960 la. Faso nyèmögòw y'a faamu ko mögòw ka kan ka kalan teliya la, walasa jamana ka se k'a yèrè nyènabò. Kalan labènna yòrò camanna, Faransikan na. San damadò kér'o la, a faamuna k'o sira talen tè sira tilen-nen ye.

Jama bè kan minnu fò, olu de ka kan ka kalan, k'u sèbèn. Jamana ka nògòya n'a ka hòrónya n'a k'a nyétaa b'o de la.

Bi-bi, mögòhakè min kalannenbè an ka kanw na, o ka ca ni baa bi wolonwula ye (70.000 Denmisènw ma to kò. An ye lakòlisò dow dayèlè, kalan bè daminè minnu kònò an ka kanw na: bamanankan, fulakan, kòròbòròkan ani burudamèkan. Kalan kun ye kodòn ye; akun ye hakili walawalali ye ka dinyè faamu, ka baara nyuman kè ka sòrò yiriwa, ka hèrè sòrò.

An ka kanw b'o mago nyè. O de kanma, u kalanni n'u sèbènni daminèna denmisènw fè. O hukumu kònò, karamögòkalan bè to ka kè Segu san o san, kabini san 1980. Nyinan tuguni, karamögòw ye nyögòn sòrò Segu ka kalan, tile 15 kuntaala kònò. Lakòlikaramögò mögò 64 ye nyögòn sòrò ka bamanankan kalan, ka bamanankan kalan-cogo n'a taabolo kalan.

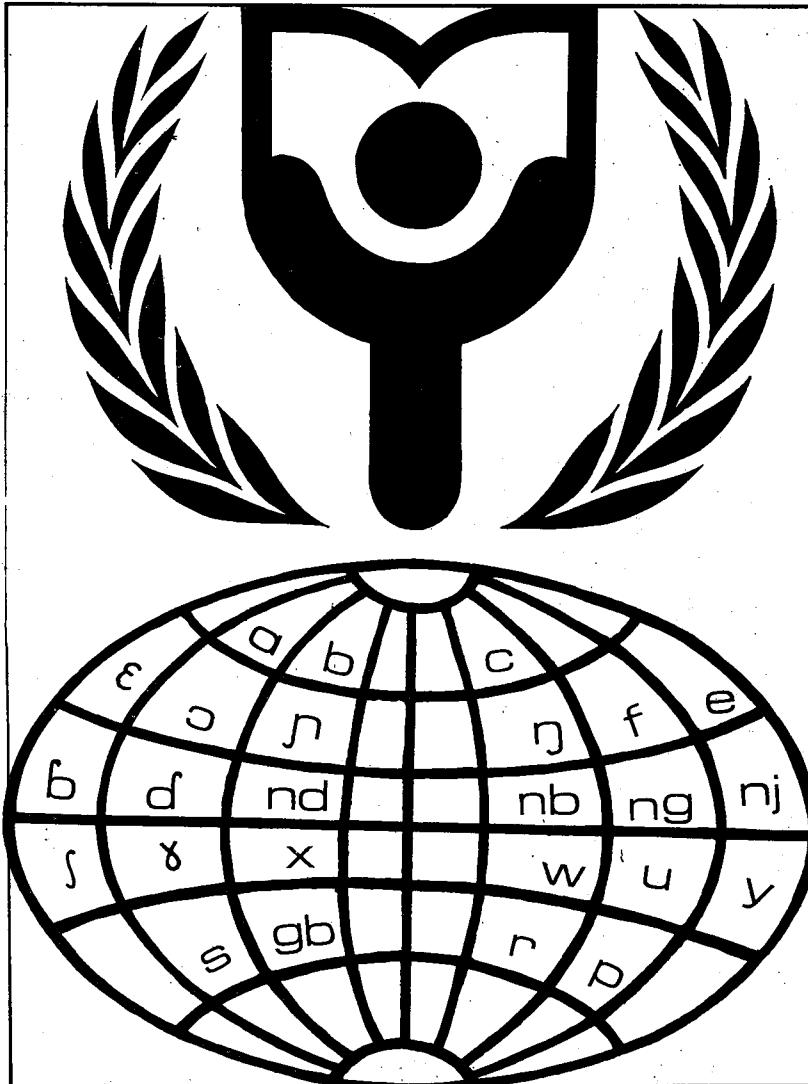
Bamanankan karamögò
Musa JAABI
Balikukan baarada
Bamakò (Mali)

KALANBALIYA KELELI

1990

sugandira k'a kè kalanbaliya kèlèsan ye dinyè jamanaw bée lajèlen kònò

Dinyè jamana hòrònyalenw bée lajèlen ka kalanbow, ladamlukow, nyininikow, sekow ani dònkokw bè don da la jèkulu min hukumu kònò, n'o ye «UNESCO» ye, o y'a kanu, ka san 1990 mumè kè kalanbaliya kèlèsan ye, dinyè jamana kelen-kelen bée kònò.

In'a fò jamana tòw, Mali jamana yèrè y'a labèn, labènko nyuman na, wale kofolen in bòli m'a cogo la : jèkulu sigira sen kan, min b'a walew dantigè, k'u latèmè, walasa bée k'i sago sòrò.

A kèra cogo o cogo, Mali jamana min kèra fitinèyeelen ye, balikukalanko la, Afiriki ani dinyè kònò, o tèna to kò, bawo, a wale kècogo, ni sèbè ye, o bè mògò hakili sigi, a yiriwali la, siga kisè kelen tè min na.

Jamana kuntigi fòlò, Peresidan Musa TARAWELE ani politikibolow ni fangabolow nyémögòw ye sira dayèlè tòndenw ye, n'u yèrèw kalanni y'an ka kanw na. O b'a jira ko kalanbaliya kèlèli daminèra Mali kònò kabini bèn ma k'a kan, nin cogo la.